

Martti Silvennoinen

PYHÄN HÄPÄISEMINEN

Isommat pojat vetivät venttiä, iskivät sököä tai pokkaa, ja rehvakkaasti kuin rakennusmiehet ja repsikat ruokatunnillaan. Kesäaikana suosituin pelipaikka oli jääkiekkoradan pelaaja-aitio, sopivasti piilossa ulkopuolisten silmiltä. Silloin tällöin mekin osuimme paikalle ja pääsimme kurottelemaan kaulojamme sököpiirin olkapäiden ylitse.

Nokitukset kasvoivat kortti kortilta, samalla kun naamavärkit yrittivät tavoitella pelurin itsevarmaa, omia tunnetilojaan paljastamatonta ilmettä. Pelin edetessä äänenpainot hiljenivät ja tasoittuivat. Viimein tuli eteen hetki, jolloin perslehdet käännettiin pintaan. Silloin kasvot laukesivat ja äänen humahdus lävisti porukan. Voittaja paistatteli hetken maireana kaikkien keskipisteenä.

Meitä ei huolitettu mukaan. Syykin oli selvä. Ei ollut taskussa sellaisia rahoja, joilla olisi pysynyt rempassa edes muutaman kortin verran. Katsella saimme, jos pidimme turpamme kiinni.

Kerran killitimme jähmettyneinä Kalen ja Ollin miehenottoa Pennasten koruttomassa keittiössä. Toinen pelimies istui vetosohvan laatikossa, toinen puisella selkänöjatuolilla. Välissä oli rahi, jolla lojui ryppyisten setelien komea potti. Kumpikin koetteli "luhvejaan" minkä taisi, kunnes lopulta oli katsottava mistä kana kusee. En muista kumpiko tuli kynityksi. Muistan vain, että vielä kotiin tultuani olin hengästynyt. Hätävalheella selvitin, miksi olin kadottanut ajantajuni - läksyt ja iltaruoa.

Mutta olipa meilläkin korviketta - oma nakkirinki. Keväällä ensimmäisten hiekkapälvien ilmaannuttua sulavaan maahan teimme omat "noitaympyrämme". Ulkopuolelle jätettiin likat ja pikkukersat, joskus myös ne, joiden kanssa ei juuri sillä hetkellä oltu väleissä.

Nakkirinki oli yhteisö, vaikka vain hetkellinen. Sillä oli omat säännöt ja pelirituaalit. Satunnainen ohikulkija saattoi nähdä eri pituisten ja paksuisten poikien selkämykset ja ehkä kuulla muutaman oudolta kalskahtavan "ammattitermin". Hän ei kuitenkaan tiennyt, että ringin sisäpuolella vallitsi tarkkaavaisuus, josta opettajat koulussa olisivat olleet

syvästi kateellisia. Pelissä katseet risteilivät kaverista toiseen. Jokainen luki omalla tavallaan toistensa ilmeitä ja eleitä. Aina vähän väliä silmät osuivat ringin keskellä kiiltelevään rahapottiin.

Pelin keskushahmo oli "emäntä", joka omista rahoistaan pani potin alulle pyrkien kasvattamaan sitä mahdollisimman suureksi kierros kierroksesta. Emäntä pyöritti peliä, uhkaili ja maanitteli. Hän nakkasi "huutorahan" ilmaan kieppumaan, ja vuorossa oleva huusi joko "ruunaa" tai "lotjaa". Jos huutaja arvasi oikein, hän sai ottaa potista huutamansa summan, ellei, emäntä rikastui vastaavalla määrällä. "Läskillä" huutaneille oli kova kohtalo - ulos pelistä eli yhteisön ulkopuolelle.

Nakkimiesten henkilökohtainen talous ei juurikaan kohentunut pelin päätyttyä. Rahaa oli kännyssä monesti vain sen verran, että peli juuri ja juuri eteni. Pääasia tuntuikin olevan toisaalla: pelin selvästi tyylytellyissä rituaaleissa.

Rahanheiton tuli olla moitteetonta. Jos emännän lantti pyöri laiskasti, osui johonkin pelaajaan tai kimposi arvaamattomasti maassa olevasta kivistä, oli huudettava "surra". Jos tuli "pysty", elikkä heittoraha ei suostunut kellahtamaan kyljelleen jalan tömistelyistä huolimatta, sai niin ikään uuden yrityksen.

Pelureiden henkilökohtainen talismaani oli "popparaha". Sitä pyöritettiin korostetun hermostuneesti ennen omaa huutovuoroa. Tarkoituksena oli saada raha lopsahtamaan kuuluvasti kämmenpohjaan. Sitten oli otettava seuraava askel: uskoako poppaan vai ei?

Poppaaminen nimittäin antoi vain ennusmerkin, ja välillä aivan kuin uhmalla oli tehtävä juuri päinvastoin - jos poppaus näytti kruunaa olikin huudettava klaavaa. Tästä huolimatta "rahasta katsomisen" merkitys ei vähentynyt hiukkaakaan. Kyseessä oli yksinkertaisesti asia, joka kuului peliin.

Minun oma uskonvahvistajani oli kotoa salakuljetettu hopeinen ruplan kolikko. Sen "laavapuolella" oli tsaari Nikolai II:n sivukuva, ja "ruunaa" edusti Venäjän kaksipäinen kotka. Rahan vertauskuvallinen voima piili syvimmin ehkä siinä, että kotikalleudeksi leimattua esinettä käytettiin luvattomissa puuhailuissa. Ja siksikö raha olikin niin ilkkurinen? Välillä se pamahti kaikuvasti kämmenelle - eikä jättänyt sijaa epä-

uskolle - välillä kolahti voimalla kantilleen sormiluita vasten. Silloin lipsahti suusta irvistelevä perkele.

Nakkirinki tuskin olisi elänyt päivästä toiseen, ellei siihen olisi ympätty jos jonkinlaisia kommervenkkejä. Väliin joku intoutui omiin sooloiluihin, saattoi ojentaa nyrkkiin puristetun kätensä potin päälle ja sanoa kiireisesti yhteen pötköön: *"Tuosta puolet ja jalkojen alta erit!"* Silloin oli oltava tarkkana, katsottava emännän heittorahaa maassa - kruuna vai klaava - ja seurattava emännän tekemää ratkaisua. Kummanko jalan hän valitsisi? Paljastuisiko kumisaappaan tai risaisen koripallotossun alta emännän heittämän kuvan vastapuoli? Sitten oli vielä nähtävä, mitä "tuosta puolet" merkitsi. Kuinka paljon voittoa tai tappiota? Ei ollut mikään ihme, että sooloilut päättyivät usein äänekkääseen toraan ja väittelyyn.

Voittajalla sai olla voittajan elkeet, tosin rajoitetut.

Sen sijaan huutonsa hävinnyt sai revitellä vapaammin ja noitua huonoa säkäänsä. Tiedostamatta syntynyt elekieli edellytti, että voittajan tuli olla nöyrä olemukseltaan. Potin äärelle ei saanut jäädä kuhnailemaan, vaan rahat piti nyppiä kouraan nopeasti ja määrätietoisesti. Samalla laskutomitusta seurasivat valppaat silmäparit.

Jussin tapa poimia saataviaan ärsytti muita. Kohmeiset, sinertävät sormet liikkuvat hitaasti kolikoiden joukossa, laskeminen kangerteli ja se piti aloittaa monta kertaa alusta.

Järkipiperäinen syy Jussin takerteluun oli yksinkertaisesti se, että hän oli porukan pienin, nipin napin pelioikeudet saanut. Mutta tunnepuoli näki Jussin härnäävänä nautiskelijana, joka aivan liikaa pitkitti mielihyväänsä.

Viimeisellä kiekalla peli yleensä terävöityi uhmakkaaksi. Nyt oli mahdollista "kusta potti" emännän silmien edestä. "Vikahuutaja" lyöttäytyi yleensä kimppaan jonkun toisen kanssa, joten aivan viimeiselläkin hetkellä kaikki oli emännän kannalta menetettävissä, mutta yhtä hyvin potti saattoi myös tuplaantua.

Minulle osui kerran jättipotti. Olin emäntä, ja aivan pelin lopussa potissa oli rahaa markkamäärin, mikä oli tuolloin harvinaista herkkua. Alapäässä kihelmöi ja päätä huimasi. Jumaliste, rahaa tulossa niin, että pelotti. Kun potti sitten oli minun, tungin kolikot ja setelit verkkareitten taskuihin ja kuljin kuin unessa, molemmiin käsin housuja kannatellen kohti

puuliiteriä. Rahat piilotin liiterin yläritsillä olevaan salaseuran laatikkoon. Kotiin "likaisia" rahoja ei tohtinut viedä.

Uhmapelin luonne ja merkitys, "pyhän häpäiseminen", korostui erityisesti pääsiäisenä. Silloinhan ei saanut tehdä mitään sellaista, mikä olisi ollut kivaa. Taivaalta tulvi räntää ja radiosta hengellistä musiikkia, kaikki paikat olivat kiinni, kotona pusattiin siivousta ja leipomista, ja kaiken lisäksi nuori mieli olisi pitänyt omistaa jollekin kaukaiselle ihme-kertomukselle. Mikäpä muu kuin pitkäperjantain nakkirinki olisi kyennyt luomaan kaikkeen tähän kapinanomaista jännitystä. Takapihoilla, työmaakoppien väliköissä ja ylipäätään aikuisten katseilta piilossa luotiin ja vahvistettiin poikariittejä, maaperää myöhempien vuosien sököringeille.

Toki syyllisyyden, jopa synnillisyyden tunnot kulkivat mukana, mutta nehän juuri lisäsivät pelaamisen jännitystä. "Sovitukset" tulisivat varmaankin aikanaan tavalla tai toisella. Nakkirinki merkitsi mitä ilmeisimmin itselle otettua aikaa kaukana koulun siistitystä käyttäytymisestä. Kun popparahat viuhuivat ilmassa ja huulien välissä roikkui ringissä kiertävä "viltteri-poston", sitä tiesi olevansa vertainen vertaistensa joukossa.

Rahapeleistä 1950-luvun kuopiolaiset poikaporukat tunsivat ainakin veikkauksen, pajatson ja muutaman korttipelin. Elettiin postmodernin esihistoriaa, jolloin ei vielä ollut samanlaista sattumapelien tulvaa kuin nykyään. Toisaalta nykyinen peluri on automaattiansa edessä yksin; mitä nyt muutama utelias naama olan takana. Niiralankadun poikaringille nakille lähtö merkitsi yhteen saattamista. Rinkiin pääseminen oli initiaa-tioriitti, joka tarkoitti tasaveroisuutta ja hyväksytyksi tulemistä.

Veikkauksessa, jota vain isät harrastivat, piti myös tietää jotakin englantilaisista joukkueista tai ainakin olla tietävinään. Pajatson nakuttele vaati paitsi riittävästi pituutta myös tarkkaa silmää ja kättä. Nakkirinki kaikista riiteistään huolimatta oli puhdasta sattumaa. Siksi ei kukaan pitemmän päälle voinut erottua muita paremmaksi. Kaikilla oli sama oikeudenmukainen kohtaloyhteys - tänään minä, huomenna sinä.

Mitä pyhän sosiologia sanoo tällaisesta "pyhän häpäisemisestä"? Esimerkiksi ranskalainen leikkiteoreetikko Roger Caillois, jota voidaan pitää durkheimilaisen sosiologian perinteen jatkajana, sanoo, että lasten leikeillä on neljä kategoriaa - imitaatio, huimaus, kilpailu ja sattuma.

Toinen tunnettu leikkien tutkija, Johan Huizinga, ei kuitenkaan edes mainitse sattumaleikkejä, vaikka juuri ne ovat Cailloisin mielestä vain ihmiselle ominaisia, kun taas kaikkia muita kolmea tavataan elämällä.

Niin, eikös juuri sattumalla pelaamiseen, olipa sitten kyseessä pyhäpäivän pasianssi tai rahaa pursuileva sökörinki, ole ihmisten mielissä liittyneet ajatukset kohtalolla leikkittelystä? Pelissä peluri antautuu outojen voimien vietäväksi; piru iskee hyväksyvästi silmää hänen olkapäänsä takaa.